

2010. AASTA PÕLLUMAJANDUSLOENDUS

Eve Valdvee, Andres Klaus
Statistikaamet

2010. aasta sügisel toimub Eestis ja paljudes teisteski riikides põllumajandusloendus ehk kõikne põllumajanduse struktuuriuuring. Iga kümne aasta järel on põllumajandusloendused Euroopa Liidu (EL) riikidele kohustuslikud ja teistel maailma riikidel soovitab tungivalt loenduse korraldada rahvusvaheline Toidu- ja Põllumajandusorganisatsioon (FAO).

Sissejuhatus

Kuigi Eestis korraldati põllumajandusloendus ka viimase kümnendi vahetusel ja vahepealsetel aastatel on kaasa löödud veel EL-i valikulistes põllumajanduse struktuuriuuringutes, on 2010. aasta põllumajandusloenduses palju uut: esimest korda uuritakse süvendatult tootmis-meetodeid, hõlmatakse vaid põllumajanduslikud majapidamised, kasutatakse PRIA maakasutuse ja põllumajandusloomade andmeid ning põhiosa andmetest kogutakse elektroonselt.

Põllumajandusloendused maailmas

Põllumajandusloenduste ajalugu on mõnes riigis juba väga pikk, ulatudes Ameerika Ühendriikides koguni 1840. aastasse. Et saada riigiti võrreldavaid andmeid, alustati põllumajandusloenduste korraldamise rahvusvahelist koordineerimist 1920. aastatel, kui Rahvusvaheline Põllumajandusinstituut (IIA) pakkus välja ühtsed põllumajandusloenduse definitsioonid ja klassifikatsioonid, mis nägid ette üsna suure hulga põllumajanduse andmete, sh toodangu andmete kogumist. IIA soovitas loendusi korraldada iga kümne aasta järel alates 1929/1930. aastast ja koordineeris ka 1939/1940. aasta loendust. Koostatud standardeid järgivaid riike ei olnud siiski väga palju. 1946. aastal lõpetas IIA tegevuse ja tema ülesanded võttis üle FAO.

Järgmiste põllumajandusloenduste (1950, 1960, 1970, 1980, 1990 ja 2000) lainete korraldamist on koordineerinud FAO ning keskendunud on eelkõige struktuuriandmete kogumisele. Kuigi loendust soovitatakse korraldada kümnendi vahetusel, hõlmas 2000. aasta laine kõiki põllumajandusloendusi, mida korraldati aastail 1996–2005. 2010. aasta laine hõlmab neid, mida korraldatakse aastatel 2006–2015. Peale metoodika koordineerimise koondab FAO ka riikide põllumajandusloenduste andmeid ja avaldab neid. Kui 2000. aasta laines osales sadakond riiki, kes esindasid ühtekokku ligi 84% maailma rahvastikust, siis 2010. a lained oodatakse veelgi suuremat osavõttu.

Põllumajandusloendused Euroopa Liidus

Euroopa Liidus on põllumajanduse struktuuriuuringuid ühtse metoodika järgi korraldatud 1966/1967. aastast. Iga kahe-kolme aasta järel korraldatakse valikulisi struktuuriuuringuid ja vähemalt igal kümnendal aastal kõikne põllumajanduse struktuuriuuring ehk põllumajandusloendus. Saadavad andmed on Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika kujundamise põhialus. Põllumajandusloenduse lisaeesmärk on veel põllumajanduslike majapidamiste nimekirja täpsustamine ja ülejäänud põllumajandusstatistiliste valikuuringute stratifitseerimiseks vajaliku info kindlustamine.

Põllumajanduse struktuuriuuringute korraldamist reguleerib Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukogu määrus nr 1166/2008. Et kindlustada andmete täielik võrreldavus liikmesriigiti, on uuritavate näitajate definitsioonid fikseeritud Euroopa Komisjoni määrusega nr 1200/2009.

Kokkuleppe järgi uuritakse põllumajanduslikke majapidamisi, kus on vähemalt üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad, kus toodetakse põllumajandussaadusi põhiliselt müügiks.

Kasutatava põllumajandusmaa hulka loetakse ka maa, kus põllumajandussaadusi ei toodeta, kuid mida hoitakse põllumajanduse ja keskkonna seisukohast heas korras. Majapidamise alampiiri võib tõsta, kui on kindel, et kaetud on vähemalt 98% riigis kasutatavast põllumajandusmaast ja 98% loomakasvatusest loomühikute arvestuses. Näitajate puhul lähtutakse n-ö põhinäitajatest, mida uuritakse igal struktuuriuuringul, kuid vajadusel lisatakse ka uusi.

Euroopa Liidu riikide põllumajandusloenduste andmeid koondab ja avaldab peale liikmesriikide ka Eurostat. Nii struktuuriuuringute korraldamisel kui ka tulemuste avaldamisel kasutatakse põllumajanduslike majapidamiste klassifitseerimist tootmistüübi ja majandusliku suuruse ehk tüpologia järgi, mida reguleerib Euroopa Komisjoni määrus nr 1242/2008. Arvestades saadavate andmete kaalukust ja tähtsust muude põllumajandusstatistiliste uuringute kvaliteedi kontekstis, pakub Euroopa Komisjon põllumajanduse struktuuriuuringute, sh põllumajandusloenduste korraldamiseks ka abiraha.

Põllumajandusloendused Eestis

Eestis on korraldatud viis põllumajandusloendust — enne Teist maailmasõda aastal 1919, 1925, 1929 ja 1939 ning pärast taasiseseisvumist aastal 2001.

Et pärast Eesti taasiseseisvumist toimusid põllumajanduses suured muutused, sh maareform, maade tagastamine ja erastamine, nõukogudeaegsete suurmajapidamiste lagunemine, põllumajandusmaa kasutusest jäämine ning talude taastamine, seati 2001. aasta põllumajandusloenduse eesmärgiks määrata kindlaks olemasolev tootmispotentsiaal. Selleks hõlmati 2001. aasta põllumajandusloendusega nii tegutsevad kui ka mittetegutsevad põllumajanduslikud majapidamised ja samuti põllumajanduslikud kodumajapidamised. Tegutsevaks majapidamiseks loeti üksused, kus oli kasutatavat põllumajandusmaad või kus toodeti põllumajandussaadusi põhiliselt müügiks. Mittetegutsevate majapidamistena loendati üksused, kus oli vähemalt üks hektar kasutamata põllumajandusmaad või metsamaad või 0,3 hektarit kalatiike. Kodumajapidamiste hulka arvasi üksused, kus kasutatavat ja kasutamata põllumajandusmaad oli kokku vähem kui üks hektar ja kus põllumajandussaadusi toodeti põhiliselt oma pere tarbeks ning kus oli vähemalt 50 ruutmeetrit köögiviljamaad või kolm viljapuud või kuus marjapõõsast või 10 küülikut, 10 kodulindu või teisi põllumajandusloomi või kolm mesipuu. 2001. aasta põllumajandusloendus ei hõlmanud riigimetsa ja riigi ning omavalitsuste reservmaid, mida ei kasutatud põllumajandussaaduste tootmisel. Ühtekokku loendati 2001. aastal põllumajandusloendusel 83 808 tegutsevat või mittetegutsevat põllumajanduslikku majapidamist ja 176 686 põllumajanduslikku kodumajapidamist. Et põllumajandusliku majapidamise definitsioon erines praegu kasutusel olevast EL-i definitsioonist, on 2001. aasta põllumajandusloenduse tulemused ümber arvutatud praegu kasutatavast EL-i definitsioonist lähtuvalt ja sel kujul on 2001. aasta põllumajandusloenduse tulemused otseselt võrreldavad 2003., 2005. ja 2007. aastal korraldatud valikuliste struktuuriuuringute tulemustega.

2001. aasta põllumajandusloenduse loendusküsimustik oli koostatud kolme loenduslehega: majapidamisleht (270 küsimust), metsaleht (32 küsimust) ja kodumajapidamisleht (57 küsimust). Metsaleht täideti majapidamise kohta, kus oli vähemalt üks hektar metsamaad. Näitajate puhul püüti järgida eelkõige EL-i määrustega kehtestatud loetelu ja definitsioone, aga samal ajal arvestati ka riiklike nõudeid.

2001. aasta põllumajandusloenduse loendusnimekiri koostati Statistikaametis koostöös kohalike omavalitsustega. Loendusnimekirja oli kantud ligi 300 000 põllumajandusmaa, õueaiamaa või põllumajandusloomade omanikku või valdajat. Kui põllumajandusmaa omanik ei elanud alaliselt seal, kus asus tema maa, otsiti teda loendusel nii alalisest elukohast kui ka maa asukohast. Ka oli loendajate ülesanne lisada loendusnimekirja loenduse käigus juurde leitud põllumajandusmaa või põllumajandusloomade omanikud või valdajad. Kõik andmed koguti individuaalsete intervjuudega, mille käigus täitis loendaja masinloetavad loenduslehed spetsiaalse pliiaitsiga. Kõiki täidetud loenduslehti kontrollisid loendajate juhendajad. Loendusringkondade juhatajad ja nende asetäitjad kontrollisid loenduslehtede täitmist pisteliselt ning andsid vajadusel selgitusi. Kogu

loendusperioodi jooksul kontrollisid Statistikaameti spetsialistid valikuliselt loenduse käiku koha-peal. Täidetud masinloetavad loenduslehed skanniti, verifitseeriti ja seejärel kontrolliti ning täpsustati neid selleks spetsiaalselt loodud tarkvara abil. 2001. aasta põllumajandusloenduse tegemiseks võeti tööle üle 2800 loendustöötaja — 2306 loendajat, 480 juhendajat ning 85 ringkonnajuhatajat ja nende asetäitjat.

2010. aasta põllumajandusloendus — järjepidevus ja uuendused

Kogutavad näitajad

Järgmine põllumajandusloendus toimub Eestis ja enamikus EL-i riikides ning paljudes teisteski maades 2010. aastal, täpsemalt 1. septembrist kuni 15. novembrini. Nagu eelminegi põllumajandusloendus ja ka valikulisel põllumajanduse struktuuriuuringud, vaatab ka see loendus majapidamiste omandivormi, juhtimist, taime- ja loomakasvatust, tööjõudu ning muud tulutoovat tegevust. Erinevus varasemaga on, et seekord uuritakse lisamooduli raames süvendatult veel ka põllumajanduslike tootmismeetodeid, et saada lisaandmeid põllumajandust puudutava keskkonnapoliitika arengu kohta ja parandada põllumajanduse keskkonnanäitajate kvaliteeti. Põllumajanduslike tootmismeetodite küsimused on integreeritud struktuuriuuringu küsimustega — taimekasvatuse tootmismeetodite kohta küsitakse kohe pärast maakasutuse andmete lisamist ja loomakasvatuse tootmismeetodite kohta koos loomade andmetega.

2010. aasta põllumajandusloenduse küsimustik hõlmab järgmisi teemasid:

- üldandmed: valdaja andmed, majapidamise tegevuskoha asukoht, sh tähtsaima katastriüksuse number;
- maakasutus: maavaldus liigi, kasutatava põllumajandusmaa omandivormi ja põllumajanduskultuuri järgi, seenekasvatus;
- taimekasvatuse tootmismeetodid: vähelevinud maaharimismeetodite kasutus, talvised pinnakatted, lineaarsete maastikuelementide olemasolu, niisutus;
- loomade arv ja loomakasvatuse tootmismeetodid: loomade ja lindude arv, pidamisviisid, sõnnikumajandus;
- majapidamise tööjõud: valdaja ja tema pereliikmete, juhi, alaliste, ajutiste ja lepinguliste töötajate tööaeg, põllumajandusliku tööjõu muu tulutoov tegevus;
- majapidamise muud tulutoovad tegevused, taastuvenergia tootmisseadmete kasutamine.

Kokku on ankeedis 280 küsimust, sh 217 põllumajanduse struktuuri ja 63 põllumajanduslike tootmismeetodite küsimust. Osa neist on abistavad küsimused, mis kergendavad ankeedi täitmist. Et tegemist on põllumajandusloenduse kui kõigse uuringuga, uuritakse mh ka harvaesinevate nähtuste kohta. Nii kogutavate näitajate loetelu kui ka kasutatavad mõisted vastavad täpselt EL-i määrustega kehtestatud.

Uuritavad üksused

Teine suurem muudatus on see, et 2010. aasta põllumajandusloendusega hõlmatakse ainult EL-is kokku lepitud alampiiri ületavad majapidamised, st üksused, kus on vähemalt üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad või kus toodetakse põllumajandussaadusi põhiliselt müügiks. Erinevalt eelmisest ehk 2001. aasta põllumajandusloendusest ei uurita 2010. aasta loendusel põllumajanduslike kodumajapidamisi ehk majapidamistest väiksemaid üksusi. Selle asemel kaalutakse nende kohta 2011. aasta rahva ja eluruumide loendusesse lisada üksikuid küsimusi. Eeldatavate majapidamiste nimekiri on koostatud administratiivandmete (Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti ehk PRIA andmed, mahepõllumajandusregister jm) ja samuti alates 2001. aasta põllumajandusloendusest kogutud statistilise info alusel. Et küsitletakse ainult aktiivseid põllumajanduslike majapidamisi, mille arv on pärast 2001. aastat mitu korda vähenenud, on ka loendusnimekiri mitu korda väiksem — nimekirjas on ligi 28 500 majapidamist.

Loenduse korraldamiseks võetakse loendusperioodiks tööle 132 loendajat, 18 reservloendajat ja 7 juhendajat.

Andmete kogumine

2010. aasta põllumajandusloenduse kolmas suurem uuendus on see, et esimest korda on loendusankeetide eeltäitmiseks kasutatud PRIA andmeid. Sealt saadud andmeid on elektroonilistes küsimustikes kasutatud nii palju kui võimalik, seda nii maakasutuse kui ka loomade arvu puhul. Kõiki eeltäidetud ankeete on vastajal vajadusel võimalik täpsustada. Oluline on, et kirja saaks kindlasti kõik loomad ja kogu maakasutus, ka see, mis on juurde renditud ning PRIA-s ei kajastu. Kui maa on registreeritud PRIA-s, kuid antud kasutada teistele, siis küsitakse tegeliku kasutaja nime ja kontaktandmeid, et see maa arvestusest välja ei jääks.

2010. aasta põllumajandusloenduse neljas oluline uuendus on see, et põhiosa loendusandmetest kogutakse elektroonilises keskkonnas. Kõik juriidilised isikud ja Statistikaameti elektroonilise andmeedastuskeskkonnaga eSTAT liitunud füüsilised isikud esitavad andmed elektrooniliselt eSTAT-i kaudu. Füüsilised isikud, kes ei ole eSTAT-iga liitunud, saavad andmed esitada eSTAT-i isiku-uuringute kanali kaudu. Andmete esitamise keskkonda sisenemiseks peab valdajal olema internetipanga kasutamise võimalus või kehtivate sertifikaatidega ID-kaart. eSTAT-is registreerimata füüsiliste isikute majapidamiste valdajaid, kes ei ole andmete esitamise (elektrooniliselt) perioodi lõpuks oma andmeid Statistikaametile esitanud, külastab Statistikaameti küsitaja, kes kogub andmed vahetu intervjuuga sülearvuti abil. Riikliku statistika seaduse kohaselt on põllumajandusloenduse küsimustele vastamine kohustuslik.

Et kõikidel elektroonilistel ankeetidel on olemas andmete kontrollimise algoritmid ja need on eeltäidetud PRIA 2010. aasta maakasutuse ja loomade andmetega, siis on kogutavate andmete kvaliteet parem kui paberankeetide korral. See vähendab omakorda andmete edasise töötlemise kulusid.

Erinevalt eelmisest loendusest kogutakse üks osa andmeid (mahepõllumajandusliku taime- ja loomakasvatuse andmed ja maaelu arengutoetuste andmed) otse administratiivregistritest (Põllumajandusameti mahepõllumajanduse registrist ja PRIA-st) ning andmeesitajatelt ei ole neid tarvis küsida. Administratiivregistritest kogutud andmed seostatakse uuringu andmetega hiljem.

Andmete avaldamine

2010. aasta põllumajandusloenduse tulemused avaldatakse statistika andmebaasis veebilehel www.stat.ee 2011. aasta lõpus ja trükisena 2012. aastal. Andmete avaldamisest või kogumiku ilmunisest teavitatakse pressiteatega.

2010. aasta põllumajandusloenduse tulemusi saab otseselt võrrelda eelmise ehk 2001. aasta põllumajandusloenduse ümberarvestatud tulemuste ja vahepealsetel aastatel korraldatud valikulist struktuuriuuringute andmetega. Tüpoloogia arvestuspõhimõtted on vastavalt Euroopa Komisjoni määrusele nr 1242/2008 siiski uued ja lihtsustatud. Nimelt kasutati kuni 2010. aasta põllumajandusloenduseni majapidamise majandusliku suuruse iseloomustamiseks standardkogutulu, mida mõõdeti Euroopa suurusühikutes ehk ESÜ-des (1 ESÜ = 1200 eurot = 18 768 krooni) ja see oli majapidamises toodetud põllumajandustoodangu väärtuse (sh põllumajandustoetused) ning selle tootmiseks tehtud erikulutuste vahe. Nüüdseks on standardkogutulu asendatud standardtoodanguga, mis ei hõlma põllumajandustoetusi ja millest ei lahutata erikulusid ning seda mõõdetakse eurodes. Kui standardkogutulu iseloomustas riikidevahelises võrdluses rohkem kasumlikkust ja seda mõjutasid nende riikide väga erineva suurusega põllumajandustoetused, siis standardtoodang iseloomustab tootmise mahtu ja vastab paremini majapidamise majandusliku suuruse mõistele. Majanduslikku suurust majapidamistelt ei küsita, see määratakse lähtudes põllumajanduskultuuride kasvupinnast, loomade arvust ja standardkogutulu koefitsientidest. Majapidamise tootmistüüp määratakse toodanguliigi standardtoodangu osatähtsuse järgi majapidamise standardkogutoodangus. Majapidamine loetakse spetsialiseerunuks, kui vähemalt 2/3 standardtoodangust saadakse eraldi kas mingi kindlaks määratud rühma põllumajanduskultuuride kasvatamisest või loomade pidamisest (näiteks köögiviljakasvatajad,

piimakarjapidajad jne). Tüpoloogia arvestuspõhimõtete muudatuse tõttu tuleb 2001. aasta põllumajandusloenduse ning 2003., 2005. ja 2007. aasta valikstruktuuriuuringute majandusliku suuruse ja tootmistüüpide andmed uute reeglite järgi ümber arvutada.

2010. aasta põllumajandusloenduse põhiandmed avaldatakse struktureeritult suurusklassi järgi ja maakonna tasemel. Kõik tähtsamad näitajad avaldatakse peale selle omavalitsuse tasemel, kuid nagu näitas 2001. aasta põllumajandusloenduse kogemus, ei ole andmekaitse piirangute tõttu (avaldatavate andmete konfidentsiaalsus) neid andmeid võimalik struktureeritult avaldada. Avaldatavate andmete lisaosa moodustavad põllumajanduslike tootmismeetodite andmed. Et need on otseselt seotud majapidamiste struktuuri käsitlevate andmetega, on neid võimalik koos analüüsida (näiteks vähemlevinud maaharimismeetodite kasutus sõltuvalt majapidamise suurusest, juhi põllumajanduslikust ettevalmistusest või vanusest).

Planeeritavas analüütilises kogumikus keskendutakse muutustele maakonna tasandil, seda eelkõige võtmenäitajate (majapidamiste arv, kasutatav põllumajandusmaa, loomakasvatuse loomühikute arvestuses, tööjõukulu, majanduslik suurus) ja tähtsamate põllumajanduskultuuride ning põllumajandusloomade ja -lindude puhul. Põllumajanduslike tootmismeetodite juures puudub võrdlusbaas ja selles on võimalik hinnata ainult hetkeolukorda. Et kogumiku koostamise ajaks ei ole veel kõikide liikmesriikide andmed Eurostati andmebaasist kättesaadavad, siis ei saa kogumikus anda hinnangut Eesti põllumajanduse kohta võrreldes EL-iga. See on võimalik alles 2013. aastal.

Kokkuvõte

2010. aasta põllumajandusloenduse struktuuriuuringut käsitlevate näitajate puhul säilib täielik järjepidevus 2001. aasta põllumajandusloenduse ja varasemate valikuliste struktuuriuuringutega. Tulemusi saab otseselt võrrelda teiste EL-i riikide põllumajandusloenduse tulemustega ja üldpõhimõtted langevad kokku ka nende enam kui saja riigi tulemustega, kes korraldavad põllumajandusloenduse 2010. aasta põllumajandusloenduse laines, mida koordineerib FAO. 2010. aasta põllumajandusloenduse uuenduseks on põllumajanduslike tootmismeetodite uurimine, et saada lisaandmeid põllumajanduse keskkonnanäitajate kohta. Andmekogumise poolelt iseloomustab 2010. aasta põllumajandusloendust keskendumine vaid nendele põllumajanduslikele üksustele, mis hõlmavad märgatava osa Eesti põllumajandusest (vähemalt 98% kasutatavast põllumajandusmaast ja 98% loomakasvatusest loomühikute arvestuses). Andmeid kogutakse eelkõige elektroonselt ja küsimustikud on eeltäidetud PRIA maakasutuse ja loomade andmetega. Osa andmeid kogutakse otse administratiivregistritest. Tulemuste avaldamisel kasutatakse standardtoodangut, mis iseloomustab majapidamiste majanduslikku suurust paremini kui varasem standardkogutulu.

Põllumajandusloenduses osaledes saavad põllumehed näidata põllumajanduse väärtust ja tähtsust ning suunata otsuseid, mis mõjutavad Eesti põllumajanduse tulevikku. Põllumajandusloendusel osaledes aitavad põllumehed ennast, ühiskonda ja kogu Eesti põllumajandust.

Allikad Sources

2001. aasta põllumajandusloendus. *2001 Agricultural Census*. (2002). [www] <http://www.stat.ee/26289> (15.04.2010).
 Stloukal, L. (1999). *Using agricultural census data for demographic purposes: some pros and cons*. [www] <http://www.fao.org/sd/WPdirect/WPan0041.htm> (20.04.2010).
World programme for the Census of Agriculture 2010. (2005). Conference paper [www] <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/meeting/009/j6035e.pdf> (10.04.2010).
World programme for the Census of Agriculture 2010. (2007). [www] <http://www.fao.org/docrep/009/a0135e/A0135E00.htm#TOC> (9.04.2010).